

Original Research Paper

Türkiyə-Azərbaycan münasibətlərində Naxçıvanın yeri

Turanə Səfərli

<https://orcid.org/0009-0005-4386-0267>

¹ *Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan*

Article history

Received: 02.06.2026

Revised: 09.06.2026

Accepted: 15.06.2026

*Corresponding Author: Turanə

Səfərli, *Naxçıvan Dövlət*

Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan;

Email: tseferli92@mail.com

Xülasə

Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan və Türkiyə arasında yeganə quru sərhədinə malik olmaqla iki ölkə arasındakı strateji əməkdaşlıqda mühüm rol oynayır. Xüsusilə müasir geosiyasi proseslər, regional integrasiya təşəbbüsləri və Zəngəzur dəhlizi layihəsi Naxçıvanın əhəmiyyətini daha da artırmışdır. Tədqiqatın məqsədi Naxçıvan Muxtar Respublikasının Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərində strateji, siyasi, iqtisadi və mədəni əhəmiyyətini araşdırmaq, regionun iki qardaş dövlət arasında əlaqələrin inkişafındakı rolunu müəyyənləşdirməkdir. Araşdırmada tarixi-müqayisəli, sistemli təhlil və mənbəşünaslıq metodlarından istifadə edilmişdir. Mövzu ilə bağlı elmi ədəbiyyat, rəsmi sənədlər və beynəlxalq müqavilələr təhlil olunmuşdur. Tədqiqat göstərir ki, Naxçıvan Muxtar Respublikası Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərinin əsas strateji dayaqlarından biridir. Region nəqliyyat, enerji, təhlükəsizlik və iqtisadi əməkdaşlıq sahələrində mühüm funksiyalar yerinə yetirir. Qars müqaviləsindən başlayaraq günümüzədək Naxçıvan iki dövlət arasında siyasi və mədəni əlaqələrin inkişafına töhfə vermişdir. Zəngəzur dəhlizi perspektivi isə Naxçıvanın tranzit və integrasiya mərkəzi kimi rolunu daha da gücləndirə bilər. Beləliklə, Naxçıvan regional əməkdaşlığın və türk dünyası integrasiyasının mühüm geosiyasi məkanlarından biri olaraq çıxış edir.

Açar sözlər: *Türkiyə–Azərbaycan münasibətləri; Naxçıvan Muxtar Respublikası; strateji tərəfdaşlıq; Qars müqaviləsi; Zəngəzur dəhlizi; regional təhlükəsizlik; iqtisadi əməkdaşlıq*

Giriş

Azərbaycan müstəqilliyini elan etdikdən sonra xarici dövlətlərlə, xüsusən etnik, dini, mədəni cəhətdən yaxın olan ölkələrlə, ilk növbədə Türkiyə ilə başqa sahələrdə olduğu kimi mədəni əməkdaşlıq sahəsində də münasibətlərin inkişaf etdirilməsi üçün geniş imkanlar yaranmışdır. Azərbaycanın Türkiyə ilə hərtərəfli

əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi, həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasının mədəni əlaqələrinin inkişafı üçün perspektivlər yaranmışdı. Naxçıvanın Türkiyə ilə siyasi-iqtisadi əlaqələrinin təşəkkül tapması, birbaşa nəqliyyat, kommunikasiya əlaqələrinin yaranması öz növbəsində muxtar respublikaya qonşu və dost dövlətlə, mədəniyyət, elm, təhsil və başqa humanitar sahələrdə də münasibətlər yaratmağa şərait yaratmışdı.

Azərbaycan-Türkiyə, Naxçıvan-Türkiyə mədəni əlaqələri zəngin tarixi keçmişə malik olsa da, bolşevik-sovet rejiminin möhkəmlənməsi, hakim ideologiyanın xalqımızı öz milli kökündən ayırmaq cəhdləri bu əlaqələri minimuma endirmişdi.

XX əsr 80-ci illərinin sonunda sovet cəmiyyətinin liberallaşması ilə Azərbaycanın qonşu dövlətlə müəyyən mədəni əlaqələr qurması üçün şərait yaranmışdı. Məhz həmin dövrdən Naxçıvanın Türkiyə ilə birbaşa mədəni əlaqələri inkişaf etməyə başlayır. Bu əlaqələrin bir forması isə qardaşlaşmış şəhərlər arasında əlaqələr idi. Naxçıvan şəhəri ilə Türkiyənin Bursa şəhəri arasında birbaşa dostluq və mədəni əlaqələr haqqında proqram hazırlanmışdı (Qasımov, 1992).

Türkiyə Respublikası hökumətinin dəvəti ilə Naxçıvan MR Ali Məclisinin o vaxtki Sədri Heydər Əliyev 1992-ci il mart ayının 22-24-də Türkiyədə səfərdə olmuş, Ankarada Türkiyə Respublikasının Prezidenti Turqut Özal tərəfindən qəbul edilmişdi. Aparılan danışıqların nəticəsi olaraq 1992-ci il mart ayının 24-də Ankarada Türkiyə Respublikası ilə Naxçıvan MR arasında əməkdaşlıq protokolu imzalanmışdı. İmzalanan protokolların bir neçəsi mədəni sahəni əhatə etmişdir (Cabbarlı, 2015).

SSRİ dağıldıqdan və Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra Azərbaycanla-Türkiyə arasında qardaşlıq əlaqələrini bərpa etmək üçün münbit şərait yaranmışdı. 1991-ci ildən, Türkiyə ilə Naxçıvan arasında gediş-gəliş başlayandan, birbaşa siyasi, iqtisadi əlaqələr formalaşdıqdan sonra muxtar respublikanın Türkiyə ilə mədəni sahədə müntəzəm əməkdaşlığının əsası qoyulmuşdu. 1992-ci ildə Anadolu folklor vakfının dəvəti ilə Naxçıvanın özfəaliyyət kollektivləri Türkiyədə olmuş və çıxış etmişdi.

1992-ci ilin avqustun 27-dən sentyabrın 3-dək Türkiyənin Atatürk Tanıtım Mərkəzi ilə birgə Naxçıvan Muxtar Respublikasında “Ümid körpüsü” adı altında iri həcmli bayram şənliyi təşkil olunmuş, 1993-cü ilin aprelində isə Naxçıvan Dövlət Filarmoniyası və Dram teatrının kollektivləri qardaş ölkənin Qars şəhərində səfərdə olmuşlar. 1992-ci ilin iyun ayında Ankara şəhərində keçirilən kitabxana işçilərinin simpoziumunda muxtar respublika mədəniyyət nazirliyindən də nümayəndələr iştirak etmişlər. 1994-cü ildən başlayaraq muxtar respublikanın ən iri incəsənət kollektivləri olan Dram Teatrı və Filarmoniyanın Türkiyə Cümhuriyyəti ilə mədəni tədbirlərdə iştirakı intensiv xarakter almağa başlamışdır (Rəhimov, 2019).

1992-ci ilin martın 24-də Ankarada bağlanmış Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Azərbaycanın Naxçıvan Muxtar Respublikası arasındakı işbirliyi protokolunun 12-ci maddəsinə əsasən hər il 100 nəfər naxçıvanlı gənc Türkiyəyə oxumağa göndərilirdi. Proqramda nəzərdə tutulmuş planı yerinə yetirmək üçün Türkiyədən

Naxçıvana gəlmiş Yüksək Öyrətim Seçim Qurumunun nümayəndələri tərəfindən ilk dəfə olaraq qonşu dövlətdə oxumaq istəyən 357 gəncdən 75-i test üsulu ilə seçilərək Türkiyənin müxtəlif universitetlərinə təhsil almaq üçün qəbul edilmişdi (Qayıdış, 1996).

1992-ci ilin sentyabrın 21-də Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi ilə Türkiyənin Çağ Öyrətim İşlətmələri Anonim Şirkəti arasında işbirliyi haqqında müqavilə imzalanmışdı. Müqaviləyə görə şirkət Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində müasir tipli təhsil ocaqları yaratmalı idi. Belə bir tədris müəssisəsi 1993-cü ildə Naxçıvan şəhərində açılmışdı. Bu illərdə onun bir çox tələbələri Türkiyədə təhsillərini davam etdirmişdilər.

İstər tədqiqata cəlb edilən dövrdə, istərsə də günümüzdə Azərbaycan ali məktəbləri içərisində öz nüfuzu ilə ön sıralarda adı çəkilən, muxtar respublikanın əsas elm və təhsil mərkəzi olan Naxçıvan Dövlət Universiteti Türkiyə ilə elm, təhsil sahəsində əlaqələrin inkişafında müstəsna rol oynamış və oynamaqdadır. Tədqiq olunan dövrdə ali məktəbdə oxuyan tələbələr arasında 300 nəfərdən çox Türkiyə və İran vətəndaşları var idi. Xarici tələbələrin təhsili üzrə ayrıca dekanlıq fəaliyyət göstərmişdir və bu gün də göstərməkdədir. 2001-ci ildə həmin dekanlıq yeni və yüksək şəraitli tədris korpusu ilə təchiz olunmuşdur. Araşdırılan dövrdə Universitetin Türkiyənin İstanbul, Ankara, Ərzurum, Van, Qars Universitetləri ilə sıx əlaqələr qurulmuşdur. Professor müəllim heyəti tez-tez Türkiyədə elmi, pedaqoji ezamiyyətlərdə olur, simpozium, konfrans və seminarlarda elmi məruzələrlə çıxış etmişdilər (Rəhimov, 2019).

2009-cu il oktyabr ayının 3-də Naxçıvan Muxtar Respublikasında təşkil edilən Türkdilli Ölkələrin Dövlət Başçılarının sammitində Türk Şurası (Türk Dili Danışan Ölkələrin Əməkdaşlıq Şurası) adlı bir qurumun əsası qoyulmuşdur. Türkdilli ölkə və hökumət rəhbərləri bu samitdə iştirak etmişdir. Naxçıvanın tarixinə, mədəniyyətinə artan maraq bu sahədə beynəlxalq simpoziumların, konfransların keçirilməsi, azərbaycanşünaslıq sahəsində mühüm xidmətləri olan görkəmli alimlərin həmin tədbirlərə cəlb edilməsi, bölgənin tarixi ilə bağlı Türkiyədə, digər ölkələrdə sənəd və mənbələrin, ədəbiyyatların tapılıb elmi dövriyyəyə buraxılması ilə şərtlənirdi. Digər tərəfdən ermənilərin uzun illər ərzində əzəli türk torpağı olan Naxçıvana qarşı yütürdükləri əsassız iddialar, onun tarixini, etnik-demoqrafik vəziyyətini saxtalaşdıran yazılarla dünya ictimaiyyətini çaşdırmaq cəhdləri, ən yaxın tarixi hadisələri öz maraqlarına uyğun təhrif etmələri Azərbaycan, Naxçıvan, eləcə də Türkiyə alimlərini daha ciddi səylə çalışmağa sövq edirdi. Erməni millətçiləri Naxçıvana olan ərazi iddialarından nəinki əl çəkməyi bəsləyiblər, əksinə daha da fəallaşıblar. “Naxçıvan komitəsi”, “Naxçıvan qardaşları” kimi revanşist qruplar təşkil edən erməni siyasətçiləri “Böyük Ermənistan” xülyasını reallaşdırmaq üçün dəridən qabıqdan çıxırlar. Bütün bunları nəzərə alaraq, Naxçıvanın tarixi və mədəniyyətinin öyrənilməsi və təbliği işinə ciddi diqqət yetirilirdi. Bu istiqamətdə son illərdə həyata keçirilən səmərəli tədbirlərdən biri də 1996-cı il tarixli sərəncamı həmin ilin iyulun 11-13-də Naxçıvan şəhərində təşkil edilmiş “Uluslararası qaynaqlarda Naxçıvan” beynəlxalq simpoziumunun

keçirilməsi olmuşdur. Bu geniş miqyaslı tədbir Naxçıvanın qədim tarixini obyektiv, hərtərəfli öyrənmək baxımından geniş imkanlar açmışdı. Konfransda Azərbaycanın, Naxçıvanın tanınmış alimləri ilə yanaşı, qardaş Türkiyənin mütəxəssisləri də iştirak etmiş, Naxçıvanın tarixinə dair ciddi elmi məruzələrlə çıxış etmişlər. Türk alimləri konfransda ətraflı şəkildə çıxış etmişlər (Rəhimov, 2019).

Van şəhərinin ermənilərdən azad edilməsinin 80 illiyi və Dədə Qorqud dastanının 1300 illiyi münasibəti ilə Vanın mədəniyyət sarayında böyük bayram tədbirləri olmuş, Naxçıvanın özfəaliyyət kollektivləri geniş proqramla çıxış etmişdir (Rəhimov, 2019).

Tədqiqata cəlb edilən tarixi dövr ərzində Naxçıvanın qonşu İqdir və Qars vilayətləri ilə sıx elmi, mədəni əlaqələri mövcud olmuş, muxtar respublikada və Türkiyədə bir çox mədəni-elmi tədbirlər hazırlanıb həyata keçirilmişdir.

1995-ci ildə böyük türk şairi Məhəmməd Füzulinin 500 illiyi ilə əlaqədar İqdirə simpozium keçirilmişdir. Simpoziumda Naxçıvan Muxtar Respublikasında Mədəniyyət Naziri Fəttah Heydərovun başçılığı altında Azərbaycandan nümayəndə heyəti iştirak etmişdi. NDU-nun müəllimi AMEA-nın müxbir üzvü Ə.Amanoğlu “Füzuli və dil sənətkarlığı” mövzusunda məruzə etmişdi. Bədii hissədə isə Azərbaycanın əməkdar mədəniyyət xadimi Əkrəm Məmmədovun rəhbərliyi ilə musiqi kollektivinin ifasında “Füzuli oratoriyası” və Üzeyir Hacıbəyovun “Arşın mal alan” operettasından parçalar səsləndirilmişdi.

1998-ci ilin dekabrında İqdir şəhərində NDU ilə birgə Türkiyə Naxçıvan əlaqələri mövzusunda seminar keçirilmişdir. Naxçıvan və İqdir vilayət rəhbərliyinin də qatıldığı seminarda bu əlaqələrin tarixi, müasir vəziyyəti, gələcək perspektivləri təhlil edilmiş, əlaqələrin daha da yaxınlaşdırılması üçün konkret tövsiyələr irəli sürülmüşdü.

İqdirin erməni işğalından azad olunmasının 78-ci ildönümü ilə əlaqədar keçirilmiş təntənələrdə Muxtar Respublika Ali Məclisinin nümayəndə heyəti iştirak etmişdi.

1994-cü ilin may ayında İqdir şəhərinin yallı folklor kollektivi Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin 77-ci ildönümü münasibəti ilə Naxçıvan şəhərində Azadlıq meydanında keçirilən kütləvi şənlikdə iştirak etmişdir.

1995-ci il oktyabrın 30-da Qarsın erməni işğalından azad edilməsi günü münasibəti ilə Ordubad rayonunun “Dübəndi” folklor ansamblı geniş konsert proqramı ilə çıxış etmişdir.

1999-cu ilin oktyabrın 5-də İqdir şəhərində bu vilayətin rəhbərliyinin və Atatürk tədqiqatlar mərkəzinin birgə təşkil etdikləri “XXI əsrin ərəfəsində tarixə nəzər, türk-erməni münasibətləri” mövzusunda beynəlxalq simpoziumda Naxçıvan alimləri yaxından iştirak etmişdir.

NDU-nun tələbə-teatr studiyası Turan Oflazoğlunun “Türklərin Atatürkü tamaşası ilə İqdirə qastrolda olmuş, yerli teatrsevərlər tərəfindən həvəskar artistlərin çıxışı böyük rəğbətlə qarşılanmışdı. Tamaşada istiqlal savaşında M.K.Atatürkün türk xalqına rəhbərliyi, həmin dövrdə ermənilərin törətdikləri

vəhşiliklərdən bəhs edilirdi. Tamaşanın məsləhətçisi NDU-nun rektoru İ.Həbibəyli, rejissoru universitet müəllimi G.Əhmədova, rəssamı H.Əliyev idi.

Tələbə teatr studiyasının hazırladığı Kamal Abdullanın “Beyrəyin taleyi” tamaşası Türkiyənin Bayburt şəhərində keçirilmişdir. Bu əsər festivalda uğurla nümayiş etdirilərək mükafata layiq görülmüşdür. Tələbə aktyorlar həmçinin bu tamaşa ilə qardaş ölkənin digər şəhərlərində Qars, Ərzurum, Ərdahan, Doğu Bəyazıt, Van şəhərlərində də uğurla çıxış etmişdilər.

Universitetin “Xan Araz” və “Firuzə” vokal qrupunun, şən və hazırcavablar klubunun Ankara, Qars, İğdır, Van, Doğu Bəyazıt şəhərləri və bölgələrindəki uğurlu konsertləri Naxçıvan mədəniyyətini qardaş Türkiyədə daha yaxından tanıتماğa kömək etmişdir.

Muxtar respublikada elmin, mədəniyyətin inkişafının, onun beynəlxalq elmi əlaqələrinin artmasının bariz sübutu, NDU-nun sabiq rektoru, professor İsa Həbibəylinin Atatürk Araşdırmalar Mərkəzi üzrə Türkiyə Cümhuriyyəti Atatürk Kültür, Dil və Tarix Yüksək Qurumunun müxbir üzvü seçilməsi oldu. Öz statusuna görə bu qurum Türkiyənin İctimai və Humanitar Elmlər Akademiyası sayılır. O bu yüksək ada Türkiyə-Azərbaycan elmi, mədəni, ədəbi əlaqələr sahəsindəki səmərəli fəaliyyətinə görə layiq görülmüşdür.

Naxçıvanın və Türkiyənin folklor kollektivlərinin tədqiqata cəlb etdiyimiz illərdə qarşılıqlı səfərləri artıq ənənə halını almışdı. 1996-cı ilin iyulun 3-7-də Türkiyənin İskəndərin şəhərində keçirilmiş beynəlxalq folklor festivalında Şərur rayon mədəniyyət evinin “Şərur yallısı xalq kollektivi” iştirak etmişdi. Kollektiv həmçinin 1998-ci ildə Bayburt şəhərindəki Dədə Qorqudun 1300 illiyinə həsr olunmuş folklor festivalına da qatılmışdı. Naxçıvan Dövlət Filarmoniyası isə 18-22 oktyabr, 1995-ci il Urfa şəhərində keçirilən festivalın iştirakçısı olmuşdu. 1996-cı ilin mayında türk dünyasının görkəmli şairi aşiq Veysəl Şatıroğlunun 102-ci ildönümü Naxçıvan şəhərində qeyd olundu. Tədbirdə aşığın oğlu Əhməd Şatıroğlu da iştirak edirdi. Həmin ilin yayında Sivasda - Şarkikalada və Sivrialan kəndlərində davam etdirilən bu sənət bayramında naxçıvanlı sənətçilər də iştirak etmişdilər (Kərimov, 1997).

1921-ci ildə imzalanmış Qars müqaviləsinin Naxçıvanın statusunun müəyyən edilməsində Mustafa Kamal Atatürkün çox böyük rolu olmuşdur. Təbiidir ki, bütün bunlara görə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 75-ci ildönümündə türk xalqı, Türkiyə Cümhuriyyəti belə yaxından, bizimlə bərabər iştirak edir.

2001-ci ilin iyununda Naxçıvan-Türkiyə tarixi dostluğunun və qardaşlığının əyani sübutu olan bir hadisə baş verdi. Həmin vaxt Naxçıvan şəhərində Naxçıvanı erməni işğalçılarından qoruyaraq şəhid olmuş türk əsgərlərinin şərəfinə qoyulmuş abidənin açılışı oldu. Bu abidə naxçıvanlıların öz xilaskarlarına olan dərin ehtiramlarının nümunəsi idi.

Qeyd edək ki, muxtar respublikanın bir çox şəhər və kəndlərində bu müddət ərzində Naxçıvanda şəhid olmuş türk əsgərlərinin qəbirlərinin üstünü götürmüş, abidələr düzəldilmişdir. Ordubad rayonunda erməni işğalçılarına qarşı igidliklə vuruşaraq həlak olmuş türk əsgəri Həsən Bəkirin qəbri hətta sovet dövründə belə ziyarətəgah olmuş, 90-cı illərin əvvəllərində burada ona qəbirüstü abidə qoyulmuşdu.

Naxçıvanda Türkiyə Cümhuriyyətinin yaradıcısı Mustafa Kamal Atatürkün həyatı ilə bağlı tez-tez tədbirlər keçirilmiş, Atatürkü anma mərasimləri təşkil olunmuşdur. Bu tipli müsabiqələr, festivallar və digər kütləvi tədbirlər Azərbaycan-Türkiyə, Naxçıvan-Türkiyə mədəni əlaqələrinin möhkəmləndirilməsində mühüm rol oynayırdı. Naxçıvan şəhərindəki ən böyük küçələrdən birinə M.K.Atatürkün adı verilmiş, sonrakı dövrdə büstü qoyulmuşdur (Naxçıvan TV, 2020).

Naxçıvan-Türkiyə mədəni-humanitar əlaqələrinin mühüm sahələrindən biri də din və vicdan azadlığı sahəsində yaradılmış əlaqələr idi. Hələ ulu öndər Heydər Əliyev Naxçıvanda işləyərkən Türkiyə rəhbərləri ilə çoxsaylı görüşlərində Türkiyə tərəfindən Naxçıvanda bir məscidin tikilməsini xahiş etmişdi. Qısa müddət ərzində məscidin layihəsi hazırlanmış və inşasına başlanmışdı. Məscidi Türkiyənin Diyanət İşləri Vakfı tikmiş və onun açılış mərasimi Naxçıvanın 75 illik yubiley tədbirlərində olmuşdu. Sevindirici hal idi ki, cəməyə Naxçıvan üçün çox əziz olan bir tarixi şəxsiyyətin, Türkiyə xalqının qəhrəmanı, Mustafa Kamal Atatürkün silahdaşlarından biri Kazım Qarabəkir Paşanın adı verilmişdi. Bu naxçıvanlıların onun bölgəni erməni işğalından azad edilməsində göstərdiyi əvəzsiz xidmətlərini unutmadıqlarını, onun xatirəsinin əziz tutmalarının nümunəsi idi. Açılış mərasimində Azərbaycanın prezidenti, dahi şəxsiyyət, ulu öndər Heydər Əliyev, Türkiyə diyanət işləri Vəqfinin başçısı Y.Nuri, digər türkiyəli qonaqlarla yanaşı, Kazım Qarabəkir Paşanın qızı Timsal Qarabəkir də şəxsən iştirak və çıxış etmişdi (Əliyev, Qasımov, 2001).

Naxçıvan MR-nın Türkiyə ilə idman və bədən tərbiyəsi sahəsində də əməkdaşlığı getdikcə genişlənirdi. MR Gənclər və İdman Nazirliyi Türkiyənin müvafiq idarələri ilə müqavilələr bağlamış, 1993-cü ildən idmanın müxtəlif növləri üzrə ikitərəfli yoldaşlıq görüşləri keçirilməyə başlanılmışdır.

Türkiyə Naxçıvan mədəni əlaqələr haqqında Ələkbər Qasımov yazır: danılmaz faktdır ki, bu sahədə, yəni mədəniyyətsahəsində ilk addımları məhz Naxçıvan Muxtar Respublikasının mədəniyyət və incəsənət xadimləri atmışlar. Belə ki, 1992-ci ilin noyabrında Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrı Türkiyəyə ilk qastrol səfəri etdi. Qars şəhərində nümayiş etdirilən Nazim Hikmətin “Ölən adam”, Hüseyn Cavidin “Ana” və Üzeyir Hacıbəyovun “Ordan-burdan” tamaşaları böyük rəğbətlə qarşılandı.

Bundan sonra teatrın kollektivi 1993-cü ilin iyun və oktyabrında, 1994-cü ilin sentyabrında, 1997-ci ilin yanvarında, 1998-ci ilin noyabrında, 1999-cu ilin yanvarında və iyulunda, 2000-ci ilin dekabrında Qars şəhərində “Məşədi İbad”, “Arşın mal alan”, “Ər və arvad”, “Əlli yaşında cavan”, “Arvadımın əri”,

“Kələkbaz qızlar” tamaşalarını nümayiş etdirdilər. “Arşın malalan” və “Məşədi İbad” tamaşaları 2001-ci ilin noyabrında və dekabrında İğdır şəhərində də göstərildi” (Cabbarlı, 2015).

2023-cü ildə Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Milli Dram Teatrının kollektivi Türkiyədə Türkiyə Cümhuriyyətinin 100, Naxçıvan Dövlət Milli Dram Teatrının 140, illiyinə həsr edilmiş qastrol səfərində olmuşdur.

Araşdırılan dövrdə Naxçıvanın qardaş Türkiyə ilə humanitar, elm, təhsil, mədəniyyət sahələrindəki əlaqələri iki dost ölkə - Azərbaycan və Türkiyə xalqlarının daha da yaxınlaşmasına xidmət edən mühüm vasitə olmuşdur.

NƏTİCƏ

Nəticə etibarilə, Naxçıvan Muxtar Respublikası Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərində mühüm geosiyasi və strateji mövqeyə malikdir. Tədqiqat göstərir ki, Naxçıvanın coğrafi yerləşməsi onu iki qardaş dövlət arasında təbii əlaqələndirici həlqəyə çevirmişdir. Regionun Türkiyə ilə birbaşa quru sərhədinə malik olması onun siyasi və iqtisadi əhəmiyyətini daha da artırır. Tarixi inkişaf prosesində Naxçıvan Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunmasında və regional sabitliyin təmin edilməsində mühüm rol oynamışdır. Eyni zamanda, Türkiyənin Naxçıvanla bağlı mövqeyi iki ölkə arasındakı strateji tərəfdaşlığın möhkəmlənməsinə xidmət etmişdir.

Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Naxçıvan yalnız coğrafi məkan deyil, həm də Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərinin mühüm strateji dayaqlarından biridir. Muxtar respublika iqtisadi, nəqliyyat və enerji sahələrində əməkdaşlığın genişlənməsində əhəmiyyətli funksiyalar yerinə yetirir. Son illərdə həyata keçirilən regional layihələr Naxçıvanın tranzit potensialını daha da gücləndirmişdir. Xüsusilə yeni nəqliyyat dəhlizlərinin formalaşması regionun beynəlxalq əhəmiyyətini artıran amillər sırasındadır. Bu proseslər Türkiyə və Azərbaycanın regional inteqrasiyasına əlavə imkanlar yaradır.

Naxçıvanın təhlükəsizlik baxımından da xüsusi mövqeyə malik olduğu aydın şəkildə müşahidə edilir. Regionda sabitliyin qorunması hər iki dövlətin milli maraqlarına cavab verir. Bu baxımdan siyasi dialoq və hərbi əməkdaşlıq münasibətlərin vacib istiqamətlərindən biri olaraq qalır. Naxçıvan həm də türk dünyasının birliyi ideyasının praktik təzahür etdiyi məkanlardan hesab edilə bilər. Mədəni və tarixi bağlar regionun mənəvi dəyərini daha da artırır.

Beləliklə, Naxçıvan Türkiyə–Azərbaycan münasibətlərinin inkişafında çoxşaxəli və əvəzolunmaz rol oynayır. Onun geostrateji mövqeyi, iqtisadi potensialı və tarixi əhəmiyyəti gələcək əməkdaşlıq perspektivlərinin genişlənməsinə zəmin yaradır. Müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində Naxçıvanın əhəmiyyətinin daha da artacağı gözlənilir. Bu baxımdan regionun potensialından səmərəli istifadə olunması Türkiyə və Azərbaycan arasında əlaqələrin dərinləşməsinə, eyni zamanda Cənubi Qafqazda sülh, sabitlik və əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə mühüm töhfə verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Cabbarlı, Ə. H. (2015). *Heydər Əliyev və Naxçıvan tarixi məsələləri*. Əcəmi NPB.
2. Əliyev, A., & Qasimov, Ə. (2001). *Naxçıvan Muxtar Respublikası* (I hissə). Bakı.
3. Kərimov, X., & Quliyev, N. (1997). *Universitetimiz əlaqələr orbitində*. Naxçıvan.
4. Qasimov, M. (1992). *Azərbaycan Respublikası dünya meridianlarında*. Bakı.
5. Rəhimov, R. (2019). *Naxçıvan Muxtar Respublikasının xarici əlaqələri tarixindən (1991–2001-ci illər)*. Naxçıvan.
6. **Naxçıvan TV**. (2020, November 10). *Mustafa Kamal Atatürk Naxçıvanda anıldı*. <https://ntv.az/news/siyaset/37647-mustafa-kamal-ataturk-naxcivanda-anildi>

ABSTRACT

Nakhchivan's place in Turkey-Azerbaijan relations

Safarli Turana

Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

The Nakhchivan Autonomous Republic holds a unique strategic position in Türkiye–Azerbaijan relations as the only region providing a direct land border between the two brotherly countries. Recent geopolitical developments, regional integration initiatives, and the prospects of the Zangezur Corridor have further increased the significance of Nakhchivan in regional cooperation.

This study aims to examine the strategic, political, economic, and cultural importance of the Nakhchivan Autonomous Republic in Türkiye–Azerbaijan relations and to determine its role in strengthening bilateral cooperation. The research is based on historical-comparative analysis, systematic evaluation, and the examination of relevant scholarly literature, official documents, and international agreements.

The findings demonstrate that Nakhchivan serves as one of the principal strategic pillars of Türkiye–Azerbaijan relations. The region plays an important role in transportation, energy cooperation, security, and economic integration. Since the signing of the Treaty of Kars, Nakhchivan has contributed significantly to the development of political, economic, and cultural ties between the two states. Furthermore, the prospective opening of the Zangezur Corridor may strengthen Nakhchivan's position as a key transit and integration hub connecting Türkiye, Azerbaijan, and the broader Turkic world. Therefore, Nakhchivan remains an important geopolitical space that supports regional cooperation, stability, and the deepening of integration processes among Turkic states.

Keywords: *Turkey-Azerbaijan relations; Nakhchivan Autonomous Republic; strategic partnership; Kars Treaty; Zangezur corridor; regional security; economic cooperation*

